

HAYATİ TÜFEKÇİOĞLU

Türkistan'dan Kazan'a
Semey'den Baykan'a
TÜRK DÜNYASI SOSYOLOJİSİ
YAZILARI

Sosyologca Kitapları / 108
Sosyoloji Yıllığı / 30

Hayati Tüfekçioğlu / Türk Dünyası Sosyolojisi Yazıları

Sosyologca Kitapları Genel Yayın Yönetmeni ve Dizi Editörü:
Ertan Eğribel - Yüksel Yıldırım

Sorumlu Genel Yayın Yönetmeni:
İbrahim Horuz

Kapak Tasarım ve Mizanpaj:
E & M

Baskı ve Cilt
MD Ofset Matbaacılık Zeytinburnu-İstanbul
Sertifika No: 50194

1. Baskı: Şubat 2024

ISBN: 978-625-98680-3-5

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 47410

Bu kitabın Türkçe yayın hakları Yeni Alan Yayıncılık'a aittir.
Doğu Kitabevi Yeni Alan Yayıncılık'ın yayın markasıdır.

Doğu Kitabevi
www.dogukitabevi.com
İslambey Caddesi, 102-104B Eyüpsultan/İstanbul
Tel.: 0 212 527 29 26
bilgi@dogukitabevi.com

İçindekiler

Sunuş.....	7
I Küreselleşme Önünde Türk Dünyası.....	11
II Türk Dünyası Sosyolojisi Çalışmaları Üzerine	19
III “Türk Sosyolojisinin Ana Sorunları” Kitabının Rusça Baskısı Hakkında	27
IV Avrasya’nın Merkezinden Dünyaya Açılan Ülke: Kazakistan....	47
V Kazakistan Medyasında Türkiye ve Kazakistan’ın Dış İlişkilerine Kısa Bir Bakış Denemesi	123
VI Kazakistan’ın Toplumsal Yapısı ve Sosyal Değişimi Üzerine ...	137
VII Türk Dilli Ülkelerde Dini Değerler	145
EK Fotoğraflar	165

Torunum Baykan Tüfekçioğlu için...

Sunuş

Bu kitapta, hayatımın önemli bir dönemini kapsayan çalışmalardan bazıları yer almaktadır. Çalışmalar Türk dünyası, ağırlıklı olarak da Kazakistan'la ilgilidir.

Orta Asya serüvenim 1999 yılında Kazakistan'ın küçük bir taşra kenti olan **Türkistan'a**, Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi'ne ders vermek için gitmemle başladı. Bu hikâye daha sonraki yıllarda da çalıştığım pozisyonlara bağlı olarak giderek gelişti ve diğer Türk dilli ülkeleri ve sonunda Rusya'yı da kapsayacak şekilde zenginleşti. Hayatımın çeyrek asra yaklaşan bir döneminde, bölge ülkeleriyle Türkiye arasında köprü olmaya çalıştım.

Kazakistan'a ikinci kez 2004 yılında Almatı Kültür ve Tanıtma Müşaviri olarak bu defa diplomatik görevle gittim. Resmi görevimle ilgili iş ve ilişkilerin yanında, başta akademik çevreler ve kurumlar olmak üzere, kültür sanat çevrelerinden medyaya dek uzanan kesimlerle yakın ilişki içinde bulundum. Üç yıldan fazla süren bu görevin ardından 2008 yılında İstanbul Üniversitesi'ne geri döndüm.

İstanbul Üniversitesi'nde Sosyoloji Bölümü'ndeki öğretim üyeliği yanında Avrasya Enstitüsü Müdürlüğü görevine getirildim. Aynı zamanda emekli olana dek İstanbul Üniversitesi Uluslararası Akademik İlişkiler Kurulu'nda Avrasya bölgesi koordinatörlüğü ve yine aynı bölgeden sorumlu Rektör Danışmanlığı yaptım.

Avrasya Enstitüsü müdürlüğüm döneminde Türk dünyası ile ilgili çok sayıda akademik etkinlik yanında, sinemadan resim sergisine, konserlerden sahne sanatlarına kadar kültürel ve sanatsal etkinlikler düzenledim. Üniversite yönetimindeki diğer görevlerim çerçevesinde başta Kazakistan olmak üzere Türk dünyasından pek çok üniversite ile İstanbul Üniversitesi arasında işbirliği protokollerinin düzenlenmesinde katkıda bulundum.

Bunun yanında 2008 yılından itibaren 15'er günlük sürelerle, onlarca kez Kazakistan'ın çeşitli üniversitelerinde dersler verdim. Bu çerçevede sosyoloji bölümleri, gazetecilik, sağlık bilimleri ve güzel sanatlar öğrencilerini yakından tanıma fırsatı buldum. Bu bölümlerin doktora öğrencilerine ikinci danışmanlık yaptım. İstanbul Üniversitesi'ne yüzlerce lisansüstü öğrenciyi staj için davet ettim ve bu öğrencilerle İstanbul'da ilgilendim.

Kazakistan'da, Tataristan'da ve Başkurdistan'da düzenlenen çok sayıda film festivaline etkin şekilde katıldım. Hem Türkiye'de hem Kazakistan'da ve diğer bölge ülkelerinde yaptığım çalışmalar sonucu Kazakistan Cumhurbaşkanlığı madalyası, Aktöbe Devlet Üniversitesi Fahri Profesörlüğü, Başkurdistan Özerk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı madalyası gibi çok sayıda ödül aldım. Çalışmalarımın doğal sonucu, Rus sosyologlarla da ilişkiyi doğurdu. Rus Sosyologlar Birliği Onur Üyeliği madalyası aldım ve Rus Sosyologlar Birliği kongrelerine davet edildim.

2006 yılında Türk Dünyası Sosyologlar Birliği kurucuları arasında yer aldım. Daha sonra bu kurumun başkanlığına getirildim. Türk dünyası sosyologları ile çok sayıda araştırma, bilimsel çalışma, yayın faaliyetinde bulundum. 16 yıl boyunca Türk dünyasından 5 ülkede 7 defa **Türk Dünyası Sosyologlar Birliği Kongresi** düzenledim. 7. Kongre 2020 Mart ayında Tataristan'ın başkenti **Kazan**'da Rusya Federasyonu'nun da mali desteği ile gerçekleşti. Bu kongre esnasında Kazan'da değişik meydanlara Rusça "Türk Dünyası" kelimelerini taşıyan büyük bez afişler asılması, Türk Dünyası Sosyologlar Birliği'ni Rusya'nın resmi olarak tanıdığı anlamı taşıması bakımından oldukça önemliydi.

Türk dünyası ile ilişkilerim yukarıda anlattıklarımla sınırlı kalmadı. İlişkilerin ailevi boyutu da oldu. 2004 yılında Kazakistan'a eşim ve iki çocuğumla birlikte gitmiştim. Oğullarım orada okudu ve sonuçta büyük oğlum **Semey**'denevlendi ve Kazaklarla akraba da olduk. Şimdi İstanbul'da çekik gözlü bir de torunum var. Bu durum, hikâyemin benden sonra da devam edeceğini gösteriyor.

Artık yaşılanıyorum. Çeyrek asra yaklaşan bir dönemde bölge ülkelelerinden çalıştığım, dostluk kurduğum insanlar da yaşılanıyor. Bu insanların önemli bir özelliği Sovyet döneminde yetişmiş olmalarıydı. Artık o ülkelerde başka bir formasyonla yetişmiş yeni bir yönetici elit sınıfı var ve

görevleri devralmaya başlıyorlar. Sanırım benim de köprü görevini genç ve enerjik insanlara devretme vaktim geldi.

Hikâye elbette ve genişleyerek devam edecek. Belki de bu yüzden elinizdeki kitabı, torunum **Baykan**'ın şahsında Türklerin Avrasya bölgesinden insanlarla yaptıkları evliliklerden doğan ve sayıları yüzbinleri bulan çocuklara ithaf ediyorum.

Ve son olarak bir hakkı teslim etmem gerekiyor,

Anlatılan süreçteki iş ve ilişkilerdeki başarılar, bir proje çerçevesinde küçük bir grup akademisyeni bölge ülkelerine Kültür ve Tanıtma Müşaviri olarak gönderen ve onlara gidip damganızı vurun diyen dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Erkan Mumcu'ya aittir. Biz aslında Mumcu'nun kafasındaki projeye katkıda bulunmuş olduk.

Vestnik adlı Rusça yayınlanan gazetede ki mülakatta sorulardan biri ve verilen yanıt:

- *Hayatınızın bundan sonraki döneminde en çok istediğiniz şey nedir?*
- *Uzun saçlı, çekik gözlü kız torun...*

I KÜRESELLEŞME ÖNÜNDE TÜRK DÜNYASI*

---

* *“Küreselleşme Önünde Türk Dünyası”*, I. Türk Dünyası Sosyologlar Kurultayı, Edt, Ebulfez Suleymanov, 25-27 Kasım 2005, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi yay., Kocaeli 2005, s.139-141.

2003 aralık ayında yapılan Türk Dünyası Sosyologlar Birliği'nin temellerinin atıldığı ilk ön toplandı. Mustafa Erkal'ın başkanlığını yaptığı İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyal Yapı-Sosyal Değişme Anabilim Dalı odası. Oturanlar Korkut Tuna, Kazakistan'dan Kenes Biekenov, Azerbaycan'dan Yusif Rüstemov, RefigaAzimova. Birliğin oluşmasında büyük emeği ve katkısı olan Ebulfez Süleymanoğlu isminin altını çizmek gerekir. Fotoğrafta Ertan Eğribel, Ufuk Özcan da var.

Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Başkurdistan Özerk Cumhuriyeti'nden 39 sosyoloğu bir araya getiren Birinci Türk Dünyası Sosyologlar Kongresi'nin tarihi bir önemi bulunmaktadır.

Söz gelimi bundan 20 sene önce düzenleyemeyeceğimiz böyle bir toplantıyı bugün Orta Asya ülkeleri bağımsızlıklarını kazandığı için gerçekleştirebiliyoruz. Orta Asya toplumlarının bağımsızlıkları, Türkiye'den kaynaklanan dinamiklerle oluşmadığı gibi söz konusu toplumlar kendi çaba ve dinamikleri ile de bağımsızlıklarına kavuşmadılar. Bağımsızlıklarını önemli oranda kendi dışlarındaki gelişmelere borçlular. Fakat bugün bizim burada kendi irademizle bir araya gelmiş bulunmamız son derece önemli bir husustur ve bu toplantı aynı zamanda birlikte kendi çözümümüzün olacağına dair inancın da bir ifadesi şeklinde değerlendirilebilir.

Kongrenin birinci gününe küreselleşme tartışmaları damgasını vurdu ve konu değişik açılardan tartışılmaya çalışıldı. Günümüz dünyasında çok önemli gelişmeler oluyor. Özellikle 1990 sonrası dünyada olup bitenler elbette Türk dilli toplumları da etkilemiştir. Etkilediği ölçüde toplumlarımız üzerinde belirleyici de olmuştur. Doğal olarak bizler de küresel gelişmeleri anlamaya ve anlamlandırmaya çalışıyoruz. Gelişmeleri belirleyici merkezlerin dışındaki anlama ve açıklama çabalarına bakıldığı zaman biraz flu, bulanık bir tablonun ortaya koyulduğunu görüyoruz. Olup bitenlerin anlamlandırılması ve gelecekte alacağı biçimler konusunda zihinlerde düşüncelerin temel özelliklerinden birinin tam anlamıyla kavrayamamaya dayalı belirsizlikler olduğunu en azından birinci günkü tartışmalardan kalkarak söylemek mümkündür.

Bu tartışmalarda öncelikle dünyada olup bitenlerin, gelişme ve değişmelerin kontrollü bir süreç olup olmadığı gündeme getirilmek isten-

II

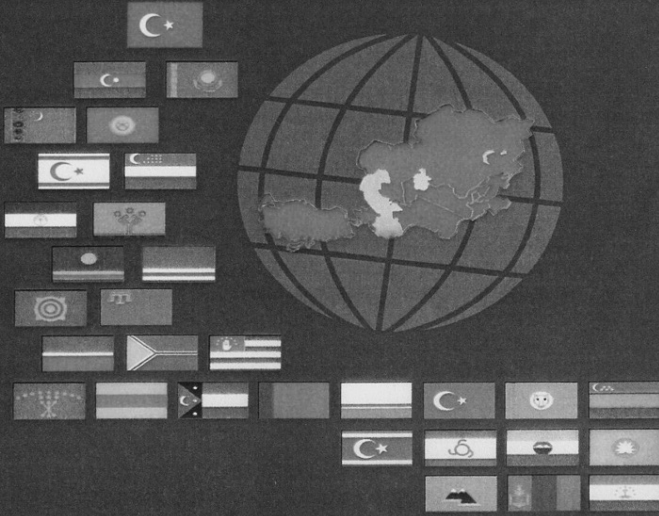
TÜRK DÜNYASI SOSYOLOJİSİ ÇALIŞMALARI ÜZERİNE*

---

* *"Türk Dünyası Sosyoloji Çalışmaları Üzerine", XXI. Yüzyılda Sivil Toplum ve Toplumsal İlerleme, II.Türk Dünyası Sosyologları Kongresi ve III. Kazakistan Sosyologları Kongresi, Kazakistan Cumhurbaşkanlığı ve Kazakistan Cumhuriyeti Kültür ve Enformasyon Bakanlığı Desteğiyle Yayınlanmıştır, s.116-119, 2008, Almaty*

1. Türk Dünyası Sosyologlar Kurultayı

25-27 Kasım 2005
KOCAELİ - TÜRKİYE

2005 yılında İzmit'te TİKA ve büyükşehir belediyesi
desteğiyle yapılan ilk kongrenin kitabı.

Bu konuşmamızda son dönemde Türk dünyası sosyolojisi çalışmalarına değinilerek mevcut durum ve geleceğe yönelik araştırmalar üzerinde durulacaktır.

İlk kez 2003 yılı aralık ayında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi bünyesindeki Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme Programı ile İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nün ortaklaşa düzenlediği küçük bir toplantıyla Türk Dünyası Sosyologlar Birliği'nin ilk adımı atılmıştı. Azerbaycan ve Kazakistan'dan gelen sosyologlarla gerçekleştirdiğimiz bu ilk küçük toplantıdan sonra 2005 yılında İzmit'te Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Başkurdistan Özerk Cumhuriyeti'nden 39 sosyoloğun tebliğ sunduğu ilk büyük kongremizi gerçekleştirdik ve o kongrede alınan karar gereği Avrasya Sosyologlar Derneği'ni resmen kurduk.

Bugün ikinci kongremizi Kazakistan'da ve daha büyük bir katılımı ile gerçekleştiriyor olmamız bu önemli girişimin başarılı olduğunu ve bundan sonra da başarıyla yoluna devam edeceğini bize göstermektedir. İlk günden bugüne dek düzenlenen etkinlikler ve yapılan çalışmalar da bizim bu görüşümüzü destekler niteliktedir.

2003 ve 2005 yılındaki ilk iki toplantının ve bu birliğin gerçekleşmesinde Azerbaycanlı genç meslektaşımız Ebulfez Süleymanoğlu'nun çabaları ve katkıları önemli olmuştur. Süleymanoğlu bizim öğrencimizdir ve lisans, yüksek lisans, doktorası İstanbul Üniversitesi'ndendir. Bu durum aynı zamanda karşılıklı öğrenci değişiminin ne kadar önemli olduğunu gösteren bir örnek de teşkil etmektedir. Şu anda yüksek lisans programımızda Kazakistan'dan bir öğrencimiz bulunmaktadır ve Türkiye'den de Orta Asya ülkelerine lisansüstü düzeyde öğrenci gönderilerek bu uygulamalar sürdürülmelidir.

III

“TÜRK SOSYOLOJİSİNİN ANA SORUNLARI” KİTABININ RUSÇA BASKISI HAKKINDA*

---

* *“Türk Sosyolojisinin Ana Sorunları’nın Rusça Baskısı Üzerine”*, **Sosyoloji Dergisi** 3. Dizi-22. Sayı, İstanbul 2011, s. 583-587

ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ТУРЕЦКОЙ СОЦИОЛОГИИ

БАЙКАН СЕЗЕР

АЛМАТЫ-2005

İstanbul'daki ön toplantıda alınan karşılıklı kitap tercümeleri yapılması kararının ilk örneği. Baykan Sezer'in Türk Sosyolojisinin Ana Sorunları kitabının Rusça baskısı. (Almatı 2005)

Çalışmada, 2005 yılında Kazakistan'da Rusça yayınlanan Baykan Sezer'in "Türk Sosyolojisinin Ana Sorunları" kitabına yazılan önsözün¹ Türkçe tercümesinin yanısıra kitabın gönderildiği Rusça konuşulan ülkelerdeki kütüphaneler ile sosyoloji ve tarih bölümlerinden gelen mektuplar arasından Moskova Milli Kütüphanesi Müdürlüğü (Rusça cevap ile), Ukrayna Milli İlimler Akademisi Vernadski Ukrayna Milli Kütüphanesi, RF Tataristan Özerk Cumhuriyeti Milli Kütüphanesi ve K. C. Cumhurbaşkanı Yönetimi Devlet Akademisi mektuplarına ek olarak verilecektir. Aşağıdaki "önsöz" de de belirtildiği gibi bağımsızlıklarını yeni kazanan Türk dilli toplumlar için Sezer sosyolojisinin önemi açıktır. Ek olarak ifade edilebilir ki Sezer sosyolojisi, Türk dilli toplumlar için önemli olduğu gibi Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Rusya'yı kavrayabilmek açısından da değerlidir. Kitabın Rusça baskısı bağlamında Rus Milli Kütüphanesi'nden gönderilen mektubun içeriği bu açıdan önem taşımaktadır. Mektupta, Rusya'nın Sovyetler Birliği sonrası Batı'ya yönelişi Sezer sosyolojisi perspektifinde ele alınmış ve Sezer'in bilimsel çalışmalarının değerine dikkat çekilmiştir.

Baykan Sezer- Türk Sosyolojisinin Ana Sorunları Kitabının Rusça Baskısına Yazılan Ön Söz

Baykan Sezer, Türk düşünce tarihinde önemli bir yeri olan sosyoloğumuzdur. Sezer'i önemli ve farklı kılan ise özgün bir sosyoloji anlayışına sahip olması ve bu anlayışın hem kendi çalışmalarıyla hem de yetiştirdiği öğrencileri, takipçileriyle Türkiye'de pek çok üniversitede yaygınlaşan sosyoloji **teorisine**, **ekolüne** dönüşmesidir. Sezer sosyolojisi günümüz küresel sorunlar karşısında yine küresel çapta etkili olabilecek savlar, özellikler göstermektedir.

Baykan Sezer'in sosyoloji anlayışının dayandığı özelliklerden ikisinin altını çizmekte yarar vardır. Bu özellikler günümüzde sadece Türkiye için değil, özellikle Avrasya bölgesindeki toplumlar için de büyük önem taşımaktadır.

¹ **Osnovnye Problemy Tureckoi Sociologii**, Publikaciya Universiteta Suleymana Demirelya, Ed.: Tüfekçioğlu Hayati, Almaty-2005 ISBN: 9965-9605-0-X

IV

**AVRASYA’NIN MERKEZİNDEN
DÜNYAYA AÇILAN ÜLKE:
KAZAKİSTAN***

---

* Ayşegül Aydınğün – Hayati Tüfekçioğlu, *”Avrasya’nın Merkezinden Dünyaya Açılan Ülke: Kazakistan”, Bağımsızlıklarının Yirminci Yılında Orta Asya Cumhuriyetleri Türk Dilli Halklar-Türkiye ile İlişkileri*, Ed: Ayşegül Aydınğün-Çiğdem Balım, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 2012, ss. 51-131

М. Тынышпаев атындағы Қазақ қоғам
және коммуникациялар академиясы
Қазақстан аяқ-қолы, транспорты және
коммуникация жөніндегі М. Тынышпаев

информационно-аналитический журнал

САЯСАТ

№ 5 (май) 2008

POLICY

ТҮРКТІЛДЕС ЕЛДЕР ӘЛЕУМЕТТАНУШЫЛАРЫНЫҢ
ЕКІНШІ КОНГРЕСІ
«XXI ҒАСЫРДАҒЫ АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМ ЖӘНЕ
ӘЛЕУМЕТТІК ПРОГРЕСС»

ВТОРОЙ КОНГРЕСС
СОЦИОЛОГОВ ТЮРКОЯЗЫЧНЫХ СТРАН
«ГРАЖДАНСКОЕ ОБЩЕСТВО И
СОЦИАЛЬНЫЙ ПРОГРЕСС В XXI ВЕКЕ»

SECOND CONGRESS OF TURKIC COUNTRIES SOCIOLOGISTS
"CIVIL SOCIETY AND SOCIAL PROGRESS IN THE XXI CENTURY"

Алматы қаласы, 2008 жылғы 23-25 сәуір

Тема номера:
**Гражданское общество
и социальный прогресс
в XXI веке**

2008 yılında Almatı'da yapılan

II. Türk Dünyası Sosyologlar Birliği Kongresi dergi kapağında

Kazakistan, Orta Asya'nın coğrafi olarak en büyük, siyasi açıdan en istikrarlı ve ekonomik açıdan da en güçlü ülkesidir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından 16 Aralık 1991'de bağımsızlığını ilan eden Kazakistan Cumhuriyeti'nin stratejik önemi kısa bir süre içinde birçok ülkenin dikkatini çekmiştir.¹ Bağımsızlığa kadar hakkında çok fazla bilgi sahibi olunmayan Kazakistan'ın, bölge ülkelerinin ve küresel aktörlerin dikkatini çekmesinin en önemli nedeni büyük ekonomik potansiyeli, diğer bir ifade ile doğal kaynaklarıdır. Kazakistan son derece zengin petrol ve doğal gaz rezervlerinin yanı sıra yine aynı derecede zengin kömür, demir, manganez, krom, nikel, kobalt, altın, uranyum, boksit, çinko, kurşun, bakır ve molibden rezervlerine de sahip bir ülkedir.²

Doğal kaynaklarının zenginliğinin çarpıcı boyutunu bazı verilere dikkat çekerek anlatmak daha kolay olacaktır. Kazakistan dünyanın ikinci büyük altın rezervine sahip ülkesidir. Dünya krom rezervlerinin %30'u, manganez rezervlerinin %25'i, kurşun rezervlerinin %19'u Kazakistan'dadır (Cummings, 2005: 3). Ayrıca, dünya sanayisinin en fazla ihtiyaç duyduğu petrol ve doğal gaz açısından, 2010 yılı itibarıyla uzmanlar tarafından yapılan tespitlere göre, varlığı onaylanmış en az otuz milyar varillik bir petrol rezervi ve buna ek olarak 2,407 trilyon metreküp tespit edilmiş doğal gaz rezervine sahiptir. Hazar Denizindeki Kaşagan petrol bölgesi, dünyanın son yıllarda bulunan en zengin petrol yataklarından biri ola-

¹ Kazakistan'ın stratejik önemi ve enerji politikası konusunda bk. (Hanks, 2009; Yesdauletova, 2009).

² Aksi belirtilmedikçe kullanılan veri ve istatistikler 2011 CIA World Factbook'tan alınmıştır, bk. Central Intelligence Agency "Central Asia : Kazakhstan". 15 Kasım 2011, [https:// www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kz.html](https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kz.html).

V
KAZAKİSTAN MEDYASINDA TÜRKİYE VE
KAZAKİSTAN'IN DIŞ İLİŞKİLERİNE
KISA BİR BAKIŞ DENEMESİ*

---

* İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Disiplinlerarası Yenilik Araştırmaları Dergisi, Yıl 2021, Cilt: 1 Sayı: 1, 130 - 135, 30.04.2021

Bu yazının konusunu 2004 yılının son üç ayı ile 2005 yılı Ocak ayı olmak üzere toplam dört ayda Kazakistan mediasında yer alan Türkiye ile ilgili haberler oluşturmaktadır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra 1991 yılında bağımsızlığını ilan eden Kazakistan Cumhuriyeti'ni –saatlerle ölçülebilecek bir sürede- ilk tanıyan ülke Türkiye Cumhuriyeti olmuştur. Türkiye ile önemli tarihi ve kültürel bağlara sahip bulunan Kazakistan Cumhuriyeti ve elbette diğer bölge ülkeleri arasında bağımsızlıkları sonrasında değişik alanlarda önemli ilişkiler kurulmuştur.

Bugün, bundan sonraki ilişkilerin daha verimli hale getirilebilmesi için bu ilişkilerin ve sonuçlarının gözden geçirilmesi, bir değerlendirilmesinin yapılması gerektiğine inanıyoruz. Bu sınırlı çalışma mevcut ilişkilerin değerlendirilmesi gerekliliğine işaret etmesi bakımından önem taşımaktadır.

Bu çalışma, Türkiye Cumhuriyeti Almatı Basın Müşavirliği'nin Kazakistan gazeteleri ve bazı internet haber siteleri ile televizyonların haber programlarını tarayarak oluşturduğu "bülten"ler üzerinde yapılmıştır.

Almatı Basın Müşavirliği, bültenlerini Egemen Kazakistan, Kazakhstanskaya Pravda, Almatı Akşamı, Vernıy Almatı, Ekspres K, Jas Alaş, Aykyn, Liter, Türkistan, DelovayaNedelya, Zaman Kazakistan, NovoePoko-loenie ve Karavan gazeteleri ile www.khabar.kz ve www.gazeta.kz internet siteleri ile bazı televizyon kanallarının haber programlarını tarayarak oluşturmuştur.

Gazetelerin isimlerinden de anlaşılacağı gibi Kazak basınının önemli bir özelliği bazı gazetelerin Rusça yayınlanmasıdır. Kazakistan'da günümüzde Kazakça'nın yanında Rusça resmi dil olarak kullanılmaktadır. Gündelik hayatta Rusça, çok daha yaygın olarak yer almaktadır.

VI

KAZAKİSTAN'IN TOPLUMSAL YAPISI VE SOSYAL DEĞİŞİMİ ÜZERİNE*

---

* *"Kazakistan'ın Toplumsal Yapısı ve Sosyal Değişimi Üzerine", Yeni Türkiye, Sayı 53, Temmuz-Ağustos 2013, ss.1017-1020*

Kazakistan Cumhuriyeti tarafından verilen “Kazakistan-Türkiye Dostluk ve İşbirliğini Geliştirme Madalyası” Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi Prof. Dr. Canseyit Tüymebayev elinden alınırken. (2011)

Bu küçük çalışmada 1991 yılında bağımsızlığını kazanan Kazakistan Cumhuriyeti'nin toplumsal yapısı ve karşılaşılan hızlı toplumsal değişimin bazı özelliklerine kısaca değinilecektir.

Kazakistan'ın, günümüzde Orta Asya bölgesinde yer alan toplumlar içinde ayrıcalıklı bir yeri bulunmaktadır. Kazakistan 2.7 milyon kilometrekarelik topraklarıyla bölgenin en büyük ülkesi olmasının yanında son derece önemli yeraltı kaynaklarıyla ekonomik bakımdan en zengin, siyasi açıdan demokratikleşme yolunda attığı adımlarla en istikrarlı ve coğrafi konumu itibarıyla da stratejik açıdan önemli ve en güçlü ülkesi durumundadır. (1) Bütün bunlar Kazakistan'daki gelişme ve değişimin kendisiyle sınırlı kalmayacağını ve en azından bölgesel bazda etkilerinin ortaya çıkacağını göstermektedir.

Kazakistan'daki 1991 yılı sonrası çok hızlı toplumsal değişimin, başta Sovyetler Birliği'nden ayrıldıktan sonra karşılaşılan toplumun örgütlenme biçiminin değişmesi gibi çok önemli iç dinamikleri yanında, küreselleşme sürecinin getirdiği dış dinamikleri de bulunmaktadır. Son derece önemli iç ve dış dinamiklerden kaynaklanan değişim süreci, yine sosyolojik açıdan oldukça özel ve ilgi çekici yapısı bulunan Kazakistan toplumu üzerinde çarpıcı etkilerde bulunmaktadır ve bu etkiler hızlanarak devam edecektir.

Yapılan bu sınırlı çalışmada Kazakistan'ın toplumsal yapısı ve sosyal değişmesini elbette bütün boyutları ile ele alınmayacak sadece önemli görülen bazı noktaların altı çizilmekle yetinilecektir.

Toplumlar tarih içinde bütün özelliklerini koruyarak yaşamayıp değişime de uğramaktadır. Değişimi ortaya çıkartan şey toplumların karşılarına çıkan yeni sorunlar önünde yeni ilişkiler geliştirip başarılı çözümler

VII TÜRK DİLLİ ÜLKELERDE DİNİ DEĞERLER*

---

* *“Türk Dilli Ülkelerde Dini Değerler”, V. Türk Dünyası Sosyologlar Birliği Kongresi 24-26 Nisan 2014 Almaty Bildiriler Kitabı*, Almatı 2014 (Veysel Bozkurt ve Birol Yeşilada ile birlikte)

**Rusya Federasyonu Tataristan Özerk Cumhuriyeti'nin başkenti Kazan'da
VII. Türk Dünyası Sosyologlar Birliği afişi. (Mart-2020)**

Auguste Comte'dan Karl Marks'a, Friedrich Nietzsche'den Max Weber'e, 19. yüzyılın hemen hemen tüm sosyal teorisyenleri, modern toplumun gelişine paralel bir biçimde, dini değerlerin sosyal hayattaki etkisini yitireceğini ve bunun yerini, **rasyonel/seküler** bir anlayışın alacağını iddia etmişlerdir (Casanova, 1994; Berger ve Zijderveld, 2009). Nitekim sonraki yıllarda dinin *modern/kentli toplumun hayatında gerilediği* sıkça ifade edilmiştir (Cox, 1966). Ancak aralarında Berger'ın da bulunduğu bazı sosyologlar, 1970'li yıllardan itibaren *sekülerleşme tezine karşı itirazlarını* dile getirmeye başlamışlardır (Berger, 2008; Casanova, 2007).

"Bilimsel materyalizm"e iman eden seküler bir "*Homo-Sovyetikus*" yaratmayı hedefleyen Sovyet Sosyalist yönetimi, geleneksel kültürü ve dini değerleri bastırmış ve dini sınırlayan modernleşme kampanyaları düzenlemiştir. 1928 yılından başlayarak Orta Asya'da göçebeler yerleşik hayata geçmeye ve kolhozlara katılmaya zorlanmıştır. Geniş ölçekli tarımsal üretim planları ile bu politikalar hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Yine bu amaçla eğitim ve dil reformunu başlatılmıştır (Gullette2010; Taşdelen, 2011). Sovyet yönetimi, Orta Asya halklarının dini ve ulusal kimliklerini ortadan kaldırarak, Sovyet kimliğini benimsetmek ve yeni bir kültür yaratmak istemiş (Abazov, 2007) ve bu amaçla dini değerler, güç kullanarak kamusal alandan çıkartılmıştır (Khalid, 2007).

Sovyet yönetimi, başlangıçta şeriat mahkemelerini destekleyecek kadar serbest davransa da, 1920'lerin ikinci yarısından itibaren bu kurumları lağvetmiştir. İslami okulları ve camileri kapatmış ve din adamları baskı altına alınmıştır. Diğer birçok bölge olduğu gibi, Kuzeybatı **Kafkasya'da** da *Sovyet yönetimi döneminde dini gelenekler zayıflatılmış* ve din nezaret altına alınmıştır (Babich, 2008; Tokluoğlu, 2012). Zaman zaman politikala-

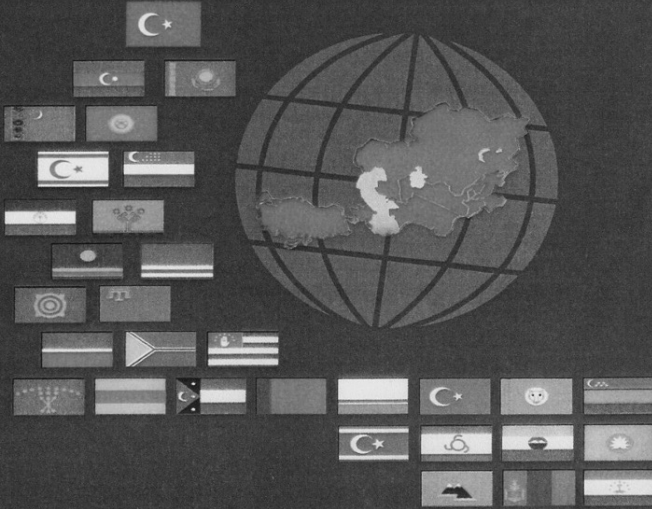
EK
FOTOĞRAFLAR

2003 aralık ayında yapılan Türk Dünyası Sosyologlar Birliği'nin temellerinin atıldığı ilk ön toplandı. Mustafa Erkal'ın başkanlığını yaptığı İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyal Yapı-Sosyal Değişme Anabilim Dalı odası. Oturanlar Korkut Tuna, Kazakistan'dan Kenes Biekenov, Azerbaycan'dan Yusif Rüstemov, Refiga Azimova. Birliğin oluşmasında büyük emeği ve katkısı olan Ebulfez Süleymanoğlu isminin altını çizmek gerekir. Fotoğrafta Ertan Eğribel, Ufuk Özcan da var.

1. Türk Dünyası Sosyologlar Kurultayı

25-27 Kasım 2005
KOCAELİ - TÜRKİYE

2005 yılında İzmit'te TİKA ve büyükşehir belediyesi desteğiyle
yapılan ilk kongrenin kitabı.